

**ОСОБЛИВОСТІ ДОПИТУ НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ РОЗСЛІДУВАННЯ
НЕЗАКОННОГО ПОВОДЖЕННЯ З ВОГНЕПАЛЬНОЮ ЗБРОЄЮ,
ЩО ВЧИНЯЄТЬСЯ ЗЛОЧИННИМИ ОБ'ЄДНАННЯМИ**

У статті сформульовані організаційно-тактичні особливості проведення допиту на початковому етапі розслідування незаконного поводження з вогнепальною зброєю, що вчиняється злочинними об'єднаннями. Автор дійшов висновку, що після надходження до органу, підрозділу поліції інформації про вчинення кримінального правопорушення першочергові заходи та невідкладні слідчі (розшукові) дії можуть передбачати виявлення свідків та очевидців події, опитування (в разі внесення відомостей в ЄРДР – допит). У зв'язку з тим, що широкою є практика залучення на добу чергування кількох складів СОГ, автором пропонується впровадити окремий алгоритм дій у роботу СОГ, яка здійснює виїзд на місце події. Зокрема, після прибуття СОГ на місце події і встановлення всіх обставин керівник СОГ (слідчий) засобами зв'язку повідомляє обставини кримінального правопорушення слідчому, що перебуває в територіальному підрозділі поліції, для негайної реєстрації в ЄРДР. Після отримання номеру ЄРДР слідчий, що перебуває на місці події, самостійно допитус, а в разі необхідності – дає доручення на проведення допитів оперативному працівникові.

Ключові слова: допит, доручення, злочинне об'єднання, незаконне поводження з вогнепальною зброєю, початковий етап розслідування.

В статье сформулированы организационно-тактические особенности проведения допроса на первоначальном этапе расследования незаконного обращения с огнестрельным оружием, которое совершается преступными объединениями. Автор пришел к выводу, что после поступления к органу, подразделению полиции информации о совершении уголовного правонарушения первоочередные мероприятия и неотложные следственные (розыскные) действия могут предусматривать выявление свидетелей и очевидцев происшествия, опроса (в случае внесения сведений в ЕРДР – допрос). В связи с тем, что практика привлечения на суточное дежурство нескольких складов СОГ – широка, автором предлагается внедрить отдельный алгоритм действий в работу СОГ, которая осуществляет выезд на место происшествия. В частности, после прибытия СОГ на место происшествия и установления всех обстоятельств руководитель СОГ (следователь) средствами связи сообщает обстоятельства уголовного правонарушения следователю, который находится в территориальном подразделении полиции, для незамедлительной регистрации в ЕРДР. После получения номера ЕРДР следователь, находящийся на месте происшествия, самостоятельно допрашивает, а в случае необходимости – дает поручение на проведение допроса оперативному работнику.

Ключевые слова: допрос, незаконное обращение с огнестрельным оружием, первоначальный этап расследования, поручение, преступное объединение.

The article outlines the organizational and tactical characteristics of interrogation during the initial stage of the investigation of the illegal handling of firearms, which is committed by criminal associations. The author came to the conclusion that after the information on the commission of a criminal offense to the police unit of the police, priority measures and urgent investigative (investigative) actions may provide for the identification of witnesses and eyewitnesses of the incident, a poll (in case of entering

information into the ERDR - interrogation). In connection with the fact that there is a wide practice of attracting several SOG warehouses on a daily basis, the author proposes to introduce a separate algorithm of actions in the work of the SOG, which makes a trip to the scene of the incident. In particular, after the arrival of the SOG to the scene and the establishment of all circumstances, the head of the SOG (investigator) communicates the circumstances of the criminal offense to the investigator, who is in the territorial police unit for immediate registration in the ERDR. After receiving the ERDR number, the investigator is at the scene of the incident, independently interrogates him, and, if necessary, instructs an operative to interrogate him.

Key words: *interrogation, illegal handling of firearms, initial stage of investigation, commission, criminal association.*

Вступ. Допит являє собою СРД, змістом якої є одержання показань від особи, яка володіє відомостями, що мають значення для встановлення істини в кримінальному провадженні. Складність цієї СРД полягає в тому, що допит являє собою суворо регламентовану кримінально-процесуальними нормами форму спілкування, яка завжди має вимушений характер і зумовлена необхідністю. Така ситуація виключає психологічну близькість людей, «викликає» додаткові комунікативні перешкоди, що в окремих випадках сприяє прихованню істини в справі [1]. Крім того, складність цієї СРД у розслідуванні злочинів, які вчинюються ЗУ, насамперед, залежить від обсягу і якості наявної в слідчого інформації, отриманої в результаті оперативно-розшукових заходів, СРД та НСРД, особистісних якостей допитуваного, його процесуального статусу (підозрюваний, свідок, потерпілий), місця в ієрархічній структурі злочинного співтовариства (організатор, керівник, учасник), кримінальної спрямованості ЗУ та ін. [2, с. 94]. Саме на подолання цих та інших негативних обставин (перешкод) і спрямована тактика допиту.

Проте допит є центральною слідчою (розшуковою) дією, яка дозволяє: 1) встановити обставини злочину; 2) вчасно висунути слідчі версії; 3) отримати відомості про членів ЗУ та їх лідерів; 4) визначити послідовність й тактику проведення інших процесуальних дій та ін.

У зв'язку із цим слід зазначити, що особливого значення набуває розробка тактики допиту підозрюваних. Тактика допиту цієї категорії осіб має певну специфіку, оскільки напряму залежить від слідчої ситуації, що склалася на певному етапі розслідування, зокрема конфліктна або безконфліктна. Виходячи зі слідчої ситуації, що склалася між учасниками допиту, слідчий обирає певні тактичні прийоми, що дозволяють отримати правдиві показання щодо події злочину.

Дослідженню проблем взаємодії оперативних і слідчих підрозділів ОВС присвячені праці Г.О. Бойка, В.В. Єфіменка, І.В. Капустіної, С.П. Мельниченка, С.Г. Павлікова, І.Ю. Рагуліна, Є.С. Тесленка, С.Б. Фомина, М.В. Щеголевої та ін. У свій час зазначені вчені зробили науковий внесок у дослідження вказаної проблематики. Втім, детальний аналіз змісту цих робіт показав, що окремі результати раніше проведених досліджень є спірними, частково підготовлені з урахуванням криміногенного стану інших держав, не відображають організаційних особливостей проведення допиту на початковому етапі розслідування незаконного поводження з вогнепальною зброєю, що вчиняється злочинними об'єднаннями, не відповідають вимогам чинного КПК України або взагалі залишилися поза увагою вчених.

Динаміка сучасної криміногенної ситуації, реформування структурно-функціональної побудови правоохоронних органів, новел законодавства зумовлює необхідність проведення нових досліджень із метою визначення сучасних підходів до вивчення організаційних і тактичних підходів проведення слідчих (розшукових) дій, у тому числі допиту на початковому етапі розслідування незаконного поводження з вогнепальною зброєю, що вчиняється злочинними об'єднаннями.

Вказані обставини обумовлюють актуальність і своєчасність досліджуваної тематики.

Постановка завдання. Метою даної статті є визначення сучасної проблематики і організаційних особливостей проведення допиту на початковому етапі розслідування незаконного поводження з вогнепальною зброєю, що вчиняється злочинними об'єднаннями.

Результати дослідження. Допит особи в кримінальному провадженні безпосередньо спрямований на пошук та закріплення доказів. На думку окремих науковців, він може займати приблизно 25% усього робочого часу слідчого [3, с. 282]. Від результату даної слідчої (розшукової) дії часто залежить прийняття вагомих процесуальних рішень.

Головною метою слідчої (розшукової) дії є встановлення істини в кримінальному провадженні та отримання від допитуваного повних і таких, що об'єктивно відображують дійсність, показань [4, с. 129].

Процесуальний порядок проведення допиту регламентований ст.ст. 224-227 КПК України. Однак у зазначеній статті немає визначення даної слідчої (розшукової) дії. Існують декілька наукових підходів до визначення поняття допиту.

Окремі науковці визначають допит як процес отримання інформації від допитуваної особи [5, с. 283; 6, с. 249; 7, с. 131; 8, с. 6], інші – наголошують на процесуальній регламентації цієї слідчої дії [9, с. 9]. У цілому погоджуючись із думками науковців, маємо зазначити, що, на нашу думку, більш повними є визначення допиту, в яких наголошується на психологічній складовій частині взаємовідносин слідчого з допитуваним.

Достатньо повним, на нашу думку, є визначення допиту, запропоноване М.О. Янковим: «Регламентований кримінально-процесуальним законом процес специфічної вербальної взаємодії з допитуваним, під час якої слідчий (дознавач, прокурор, суддя), використовуючи законні тактичні прийоми і методи психологічного впливу, отримує від допитуваного і фіксує в протоколі усну інформацію про відомі йому обставини, що мають значення для розслідування злочину» [10, с. 10].

У цілому допит складається із трьох основних етапів:

- підготовка до допиту (підготовчий);
- безпосереднє проведення допиту (робочий);
- фіксація ходу та результатів допиту (заключний) [11].

На початковому етапі розслідування незаконного поведіння з вогнепальною зброєю, що вчиняється злочинними об'єднаннями, важливе значення має якість організаційно-підготовчих заходів до проведення допиту.

На думку К.О. Чаплинського, своєчасна, ретельна та всебічна підготовка до проведення допиту є необхідною умовою отримання найбільш повних та об'єктивних показань у кримінальному провадженні. На думку вченого, підготовку до допиту можна поділити на три основних рівня:

- пізнавальний (вивчення матеріалів кримінального провадження, збирання інформації про особу злочинця, ознайомлення з оперативно-розшуковою інформацією);
- прогностичний (визначення предмета допиту, кола осіб, які підлягають допиту, та послідовності їх проведення);
- синтезуючий (визначення місця і часу проведення слідчої дії, способу виклику на допит, складання плану допиту) [12, с. 148].

В.К. Весельський, В.С. Кузьмичов, В.С. Мацишин і А.В. Старушкевич виділяють такі основні три рівні планування та підготовки до проведення допиту:

- організаційний – забезпечення раціонального проведення допиту (коли й де доцільно провести його з позиції раціонального використання бюджету часу і можливостей слідчого – сьогодні, завтра, вранці, які використати науково-технічні засоби тощо);
- змістовний – визначення повноти та взаємозв'язку обставин, які підлягають встановленню;
- тактичний – встановлення відповідних засобів і прийомів вирішення конкретних завдань допиту [13, с. 61].

У науковій літературі вчені по-різному підходять до розгляду підготовчих заходів із проведення допиту.

Так, на думку В.Д. Берназа, В.В. Бірюкова і А.Ф. Волобуєва, підготовка до допиту повинна складатися з таких організаційних заходів:

- ретельне, повне та всебічне вивчення матеріалів кримінального провадження;
- визначення черговості допиту (тобто кола осіб, які підлягають допиту, та послідовності їх проведення);
- одержання інформації про допитувану особу;
- ознайомлення з деякими спеціальними питаннями;
- запрошення осіб, участь у допиті яких є обов'язковою;
- планування допиту;
- визначення часу та місця проведення допиту;
- підготовка робочого місця для проведення допиту [14].

М.Т. Куц додає такі організаційно-підготовчі заходи до проведення допиту:

– встановлення мотивів давання завідомо неправдивих показань або відмови від них;
 – встановлення відомостей, які характеризують характер взаємин між підозрюваним та потерпілим;
 – виявлення можливих протиріч у показаннях допитуваних для встановлення неправдивих показань [Расследование преступлений против личности, порядка управления, общественного порядка и общественной безопасности : учеб.-практич. пособие. – К. : НИИРИО КВШ МВД СССР, 1975. – 207 с. – С. 147].

С.С. Чернявський вважає, що підготовка до допиту повинна складатися з таких основних елементів:

- ретельне вивчення матеріалів кримінального провадження;
- вивчення особи допитуваного;
- підготовка спеціальних запитань;
- складання плану проведення допиту [15, с. 532].

На підставі узагальнення наукових поглядів вчених та матеріалів кримінальних проваджень про злочини, пов'язані з незаконним перевезенням наркотичних засобів залізничним транспортом, О.А. Вовчанська дійшла висновків, що до основних організаційно-підготовчих заходів до проведення допиту можна віднести:

- повне та детальне вивчення матеріалів кримінального провадження;
- вивчення слідчої ситуації, що сформувалася на певному етапі досудового розслідування;
- визначення кола осіб, які підлягають допиту;
- встановлення послідовності проведення допитів (якщо декілька підозрюваних осіб);
- визначення предмета допиту;
- вивчення особи допитуваного (збирання оперативної інформації про допитувану особу;

її місце в складі злочинного угруповання, що займається наркобізнесом; вчинені цим угрупованням кримінальні правопорушення);

- визначення часу проведення допиту;
- встановлення місця проведення допиту;
- визначення способу виклику на допит;
- підбір речових доказів та інших матеріалів для пред'явлення допитуваному;
- визначення учасників проведення допиту;
- визначення технічних засобів фіксації допиту та їх підготовка;
- забезпечення сприятливих умов проведення допиту;
- ознайомлення зі спеціальною літературою або використання допомоги осіб, що володіють спеціальними знаннями;

- визначення низки тактичних прийомів, що будуть застосовані під час допиту;
- складання плану проведення допиту [4, с. 130].

На наш погляд, цікавою із цього приводу є точка зору А.В. Хірсіна, який виділяє такі основні організаційно-підготовчі заходи до проведення допиту:

- вчасна та ретельна підготовка до проведення допиту;
- негайне проведення допиту після затримання злочинця (на місці його затримання);
- запобігання можливій протидії досудовому розслідуванню та негайна її нейтралізація;
- недопущення інформаційних контактів між затриманими особами;
- проведення розвідувальної бесіди перед допитом;
- диференціація допитуваних залежно від наявної в слідчого доказової бази на кожного з учасників кримінального угруповання;

– використання конфліктів та суперечностей між членами кримінального угруповання [16, с. 11].

Слід зазначити, що вагомим стає використання під час допиту фактору раптовості. На думку В.П. Бахіна, В.С. Кузьмічова та Є.Д. Лук'янчикова, його реалізація характеризується закономірністю, сутність якої міститься в тому, що ефективність раптовості обмежена часом, необхідним для перебудови особою своїх дій та намірів, вибором засобів та способів протидії раптовості. Після цього раптовість перестає діяти. Втрата слідчим часу веде до його програшу підозрюваним, що дає можливість проаналізувати ситуацію, обрати нову лінію поведінки й узгодити свої дії зі співучасниками та іншими зацікавленими особами. Саме тому несвоєчасне провадження слідчої дії чи використання тактичного прийому (ставлення питання, пред'явлення предмету, документу) часто призводить до втрати раптовості, ускладнює процес збирання доказової інформації [17, с. 23–24]. Тож дію фактору раптовості слід враховувати як під час обрання

моменту проведення допиту проміж інших слідчих (розшукових) дій, так і під час формування кола питань, що планується поставити перед допитуваним, й кола наявних доказів, потенційно здатних бути йому пред'явленими в ході допиту.

Такий тактичний прийом, на нашу думку, слід застосовувати не тільки по відношенню до підозрюваного, але й до свідків, які з плином часу через різні причини (в тому числі і через страх перед членами злочинних об'єднань, які вчиняють незаконне поводження з вогнепальною зброєю) змінюють своє відношення до необхідності дачі показань. Тому найбільш результативним є проведення допиту на місці події під час виїзду чергової СОГ.

Однак згідно зі ст. 214 КПК єдиною СРД, яка може бути проведена в невідкладних випадках до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань, є огляд місця події.

Однак результати попереднього опитування слідчих та оперативних працівників свідчать про те, що в непоодиноких випадках допит свідків у кримінальних провадженнях щодо незаконного поводження з вогнепальною зброєю, що вчиняється злочинними об'єднаннями, здійснюється до внесення відомостей до єдиного реєстру досудових розслідувань – під час огляду місця події, із залишенням вільними графі часу проведення допиту для подальшого її заповнення відповідною датою та часом, які будуть більш пізніми, ніж момент внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань.

Крім того, такий допит проводиться не лише слідчими, а й оперативними працівниками. При цьому в подальшому задля «забезпечення» законності його проведення слідчий складає відповідне доручення і направляє його до оперативного підрозділу, після чого вже заповнюється дата проведення допиту.

Така позиція виправдовується слідчими та оперативними працівниками кількома обставинами: 1) економією часу; 2) тактичною необхідністю використання фактору раптовості.

Слід зазначити, що після надходження до органу, підрозділу поліції інформації про вчинення кримінального правопорушення першочергові заходи та невідкладні слідчі (розшукові) дії можуть передбачати виявлення свідків та очевидців події, опитування (в разі внесення відомостей в ЄРДР – допит).

У зв'язку з тим, що широкою є практика залучення на добове чергування кількох складів СОГ, нами пропонується впровадити окремий алгоритм дій у роботу СОГ, яка здійснює виїзд на місце події. Зокрема після прибуття СОГ на місце події і встановлення всіх обставин керівник СОГ (слідчий) засобами зв'язку повідомляє обставини кримінального правопорушення слідчому, що перебуває в територіальному підрозділі поліції, для негайної реєстрації в ЄРДР. Після отримання номеру ЄРДР слідчий, що перебуває на місці події, самостійно допитує, а в разі необхідності – дає доручення на проведення допитів оперативному працівникові.

Висновки. У зв'язку з вищевикладеним вважаємо, що до організаційно-підготовчих заходів проведення допиту під час виїзду СОГ на місце події доцільно віднести: а) реєстрацію матеріалів в ЄРДР слідчим, що перебуває в територіальному підрозділі поліції; б) дачу письмового доручення оперативному працівникові про проведення допиту безпосередньо під час огляду місця події.

Список використаних джерел:

1. Ратинов А.Р. Судебная психология для следователей : учеб. пособие / А.Р. Ратинов – М. : Высшая школа МООП СССР, 1967. – 290 с.
2. Коловоротный А.А. Уголовно-процессуальные и криминалистические аспекты расследования организации преступного сообщества (преступной организации) : дис. ... канд. юрид. наук : Спец.: 12.00.12 – «Криминалистика, судебно-экспертная деятельность, оперативно-розыскная деятельность»; 12.00.09 – «Уголовный процесс» / А.А. Коловоротный. – 2015. – 238 с.
3. Криминалистика: учебник / под ред. проф. А.Г. Филиппова (отв. редактор) и проф. А.Ф. Вольнского. – М. : Издательство «Спарк», 1998. – 543 с.
4. Вовчанська О.А. Розслідування незаконного перевезення наркотичних засобів залізничним транспортом: дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / О.А. Вовчанська. – Дніпроп. держ. ун-т внут. справ. Дніпропетровськ, 2014. – 213 с.
5. Криминалистика : учебник / под ред. проф. А.Г. Филиппова и А.Ф. Вольнского. – М., 1998. – 282 с.

6. Тертишник В.М. Гарантії істини та захисту прав і свобод людини в кримінальному процесі : монографія / В.М. Тертишник. – Дніпропетровськ : Юрид. академія МВС України, Арт-Прес, 2002. – 432 с.
7. Андреев И.С. Курс криминалистики / И.С. Андреев, Г.И. Грамович, Н.И. Порубов ; под ред. Н. И. Порубова. – Мн. : Выш. шк., 1997. – 335 с.
8. Весельський В.К. Сучасні проблеми допиту (процесуальні, організаційні і тактичні аспекти) : монографія / В.К. Весельський – К. : НВТ «Правник» – НАВСУ, 1999. – 126 с.
9. Питерцев С.К. Тактика допроса / С.К. Питерцев, А.А. Степанов. – СПб. : Питер, 2001. – 160 с.
10. Янковой М.О. Тактичні засади допиту та розвідувального опитування : порівняльне дослідження : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 / М.О. Янковой. – Одеса, 2007. – 18 с.
11. Криміналістика : підручник / В.В. Пясковський, Ю.М. Черноус, А.В. Іващенко, О.О. Алексеев та ін. – К. : Центр учбової літератури, 2015. – 544 с.
12. Чаплинський К.О. Тактичне забезпечення розслідування діяльності злочинних угруповань : монографія / К.О. Чаплинський. – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2010. – 304 с.
13. Весельський В.К. Особливості провадження допиту підозрюваного (обвинуваченого) з метою недопущення тортур та інших порушень прав людини : посібник / В.К. Весельський. – К. : Нац. акад. внутр. справ України, 2004. – 148 с.
14. Криміналістика : підручник / [Берназ В.Д. та ін.] ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. А.Ф. Волобуєва ; Харк. нац. ун-т внутр. справ. – Харків : ХНУВС, 2011. – 665 с.
15. Чернявський С.С. Фінансове шахрайство: методологічні засади розслідування : монографія / С.С. Чернявський. – К. : «Хай-Тек Прес», 2010. – 624 с.
16. Хірсін А.В. Криміналістичне забезпечення розслідування корисливо-насильницької організованої злочинної діяльності : автореф. дис. на здобуття науковою ступеня кандидата юридичних наук за спец. 12.00.09 «Кримінальний процес і криміналістика ; судова експертиза» / А.В. Хірсін. – К., 2006. – 18 с.
17. Бахин В.П. Тактика использования внезапности в раскрытии преступлений органами внутренних дел: учебное пособие / В.П. Бахин. – Киев : НИиРИО КВШ МВД СССР им. Ф.Э. Дзержинского, 1990. – 56 с.